

УДК 374.1(489)

Ольга Леонтьєва,
кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри теорії та методики
професійної освіти Харківського національного
педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ДАНІЇ

У статті розглянуто моделі соціального партнерства у галузі освіти: ліберальну модель, модель державного втручання та некооперативну; визначено періоди розвитку міжнародного соціального партнерства та досліджено правове забезпечення стосовно розвитку професійної освіти та соціального партнерства; проаналізовано особливості організації професійного навчання та роль соціального партнерства в галузі освіти дорослих у Данії.

Ключові слова: соціальне партнерство, професійна освіта дорослих, Данія.

В статье рассмотрены модели социального партнерства в области образования: либеральная модель, модель государственного вмешательства и некооперативная; выделены периоды развития международного социального партнерства и исследовано правовое обеспечение развития профессионального образования и социального партнерства; проанализированы особенности организации профессионального образования и роль социального партнерства в области образования взрослых в Дании.

Ключевые слова: социальное партнерство, профессиональное образование взрослых, Дания.

The models of social partnership in the field of education: a liberal model, the model of state interference and a neo-cooperative model are described in the article; the periods of the development of international social partnership are singled out; the legal basis of the development of professional education and social partnership is investigated; the peculiarities of professional education organisation and the role of social partnership in the field of adult education in Denmark are analysed.

Key words: social partnership, adult professional education, Denmark.

Актуальність досліджуваної проблеми полягає у необхідності кадрового забезпечення економіки України з урахуванням реальних потреб ринку праці та вимог до якості виробничого потенціалу. Особливу роль у ви-

конанні цього стратегічного завдання відіграє система професійної освіти дорослих, що органічно пов'язана з економікою країни. Вирішення завдань, що стоять перед професійною освітою, неможливе без усебічного багатопланового соціального партнерства.

У країнах із розвинутою економікою, до яких належить Данія, давно існує система соціального партнерства між роботодавцями, профспілками, навчальними закладами, громадськими організаціями та владою. Учасники соціального партнерства помітно впливають на прийняття політичних рішень. У Данії існує чітке законодавче регулювання взаємодії соціальних партнерів у професійній освіті та навчанні. Працівники торговельно-промислових, робочих і ремісничих палат, роботодавців, спеціальні інститути беруть участь у розробці державних стандартів за різними професіями відповідно до вимог робочого місця та їхньому оновленні. Роботодавці беруть активну участь в організації та проведенні практичного навчання учнів професійних навчальних закладів безпосередньо на виробництві [4]. Отже, ми вважаємо доцільним вивчення датського досвіду і визначення ролі і місця соціального діалогу в розвитку професійної освіти дорослих, визначення складу сторін соціального партнерства, їхні права, обов'язки та інші умови участі соціальних партнерів у професійній освіті.

Проблема співробітництва основних суб'єктів соціального партнерства набуває все більшої актуальності в навчально-методичній літературі. У дослідженнях М.В. Баглай, Г. Бласко, Л. Ерхарда, Г.В. Задорожного, А.Ж. Кусжанової, В.І. Митрохіна, В.О. Михеєва, Ю.М. Попова, Р. Румпеля, Г.Ю. Семигіна, В.В. Смоловика, М.В. Шмакова, С.М. Щеглової викладені основоположні принципи соціального партнерства. В. Албеда, Г.Б. Ардаєв, П.Г. Байдаченко, І.Є. Бондаренко, А. Вебер, Е.Д. Вільховченко, В.І. Глушков, С.П. Головка, М.М. Гриценко, В.М. Кисельов, О.В. Корсунов, М.С. Мошенський, Г.О. Рибіна, Л.Е. Сігаєва, В.Н. Скворцов визначають окремі форми соціального партнерства у сфері освіти і праці.

Проблеми формування соціального діалогу і партнерських відносин в Україні аналізуються у працях Е.М. Акопової, А.С. Гриценка, В.В. Колосова, Т.М. Ляшенко, визначається найбільш придатна для умов перехідного періоду вітчизняна модель соціального партнерства і теоретично обґрунтовується доцільність її застосування на практиці. У дослідженні О. Щербак визначено фактори, що стримують розвиток системи професійного навчання в Україні. У сфері управління людськими ресурсами: відсутність єдиної концепції розвитку людських ресурсів; сприяння на державному рівні лише професійному навчанню безробітних. У сфері економічних відносин: тривалий економічний спад; низька конкурентноздатність українських товарів на світовому ринку; невідповідність між потребою і пропозицією робочої сили на ринку праці тощо. У законодавчій сфері: недосконалість законодавчої бази з питань безперервного професійного навчання; відсутність нормативно-правових актів з окремих питань щодо ор-

ганізації та здійснення безперервного професійного навчання, зокрема визначення його ефективності та джерел фінансування. У сфері організації та здійснення навчання: відсутність типових навчальних планів і програм для професійного навчання; невідповідність змісту навчання потребам сучасного виробництва і сфери послуг. Особлива увага приділяється факторам у сфері ринку праці: недостатнє регулювання ринку праці з боку держави; низький рівень охоплення громадян України системою професійного навчання; недостатній розвиток соціального партнерства [8].

Соціальне партнерство розглядається як координація паралельних систем; комплексно інтегрований із загальною політикою держави механізм «консенсусу» між навчальними закладами, установами освіти і науки, громадськими об'єднаннями роботодавців, профспілок з державними структурами в нових умовах реальності. За визначенням В.О. Болотова, це тонка матерія, яку треба вирощувати [7]. Серйозна школа демократії, така система взаємовідносин у суспільстві, що передбачає, як стверджує С.С. Алексєєв, реалізацію інтересів більшості з одночасним урахуванням інтересів меншості, де кожен учасник процесу, відповідаючи за себе, несе загальну відповідальність за прийняті рішення [1]. Оскільки соціальна політика є одним із головних елементів економічної політики держави, соціальне партнерство розглядається і як важлива умова політичної стабільності суспільства.

Крізь призму зарубіжного досвіду концепцію соціального партнерства обґрунтовують А.Г. Арсеєнко, В.М. Геєць, О.І. Журавльова, А.М. Колот, О.Я. Кравчук, В.Є. Можаяєв, О.О. Муравйова, О.І. Огієнко, О.М. Олейнікова, О.М. Осіпов, Г.Ю. Семигін, В. Скульська, Т. Десятов та ін.

Однак у науково-педагогічній літературі відсутній комплексний аналіз соціального партнерства в освіті у Данії.

Мета статті – вивчити досвід соціального партнерства в галузі професійної освіти дорослих у Данії.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати моделі соціального партнерства в галузі освіти;
- визначили періоди розвитку міжнародного соціального партнерства;
- проаналізувати особливості організації соціального партнерства в галузі професійної освіти дорослих у Данії.

Соціальне партнерство в освіті розглядають із трьох позицій: 1) партнерство між соціальними групами даної професійної спільноти всередині системи освіти; 2) партнерство, в яке вступають робітники сфери освіти з представниками інших сфер суспільства; 3) партнерство, яке ініціює система освіти як особлива сфера соціального життя, роблячи внесок у становлення громадянського суспільства [5]. Визначені види соціального партнерства взаємодіють між собою, являючи собою складний та різноманітний спосіб організації спільної діяльності учасників освітнього процесу

та спільноти, сприяючи їхній співпраці в управлінській та організаційній діяльності.

Під соціальним партнерством у контексті нашого дослідження ми розуміємо особливий тип взаємодії системи професійної освіти дорослих із суб'єктами та інститутами ринку праці, державними та місцевими органами влади, суспільними організаціями, спрямованої на узгодження та реалізацію інтересів усіх учасників цього процесу. Провідною метою соціального партнерства в галузі професійної освіти дорослих є спрямування колективних зусиль на підвищення ефективності навчання, досягнення рівного доступу до навчання із урахуванням потреб особистості, підприємств, суспільства та держави задля стійкого соціально-економічного розвитку та в межах концепції освіти впродовж життя.

Аналіз наукової літератури довів, що згідно розподілу ролей держави, компаній та профспілок у розвитку професійної освіти можна визначити три основні моделі соціального партнерства в цій галузі:

1. Ліберальна модель, яка відповідає децентралізованому управлінню. Підприємства/компанії мають повну свободу встановлювати обсяг і якість професійної освіти, а держава лише визначає рівні кваліфікаційних стандартів для випускників та забезпечує фінансування. Однак слід підкреслити, що при розподілі коштів на навчання між навчальними закладами професійної освіти, держава здійснює міцний контроль за якістю освіти.

2. Модель державного втручання, в межах якої держава регулює систему професійної освіти у співробітництві із соціальними партнерами. Значну роль відіграють асоціації роботодавців, зусилля яких спрямовані на задоволення власних потреб у навчанні; досить активною є діяльність профспілок. Як свідчить досвід, організаційно та законодавчо оформлена участь соціальних партнерів, які представляють інтереси роботодавців та робітників, є важливою умовою забезпечення стійкої та якісної професійної освіти та навчання.

3. Некооперативна модель при децентралізованому централізмі в управлінні, коли держава визначає загальні межі діяльності приватних компаній на основі групового консенсусу. Така модель діє у Данії, в її межах асоціації роботодавців та профспілки є досить активними, а держава лише надає законності рішенням, прийнятим в результаті групового консенсусу [3].

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації зумовили появу та швидкий розвиток міжнародного соціального партнерства. Дослідження показали, що можна визначити чотири періоди розвитку міжнародного соціального партнерства:

1) кінець 50-х – 60-ті роки – період створення спільного ринку. Йому притаманні високі темпи економічного розвитку та відносно низький рівень безробіття; 2) 70-ті роки – роки економічної кризи, яка викликала погіршення соціальної ситуації, ріст безробіття. Це зумовило активізацію

соціальної політики ЄС та збільшення фінансування соціальних програм; 3) 80-ті роки – підвищення взаємозв'язку національних економік, завершення формування єдиного внутрішнього ринку. Це стимулювало забезпечення прав вільного пересування для роботи та навчання громадян країн – членів ЄС; 4) 90-ті роки – до теперішнього часу – більш органічна та тісна взаємодія з метою економічної інтеграції та соціального розвитку [2]. У 1992 р. було створено Комітет соціального діалогу, який відіграє важливу роль у політичних процесах Європейського Союзу. Комітет прийняв низку документів стосовно розвитку професійної освіти та соціального партнерства:

- Документ про професійну освіту з метою запобігання безробіття (1995);

- Документ з питань навчання протягом життя (1996);

- Декларація з питань зайнятості громадян із слабким здоров'ям на звичайних робочих місцях (1999);

- «Європейський соціальний діалог, сила інновацій та змін» (2002).

У цьому документі соціальний діалог розглядається як засіб удосконалення управління Європою та рушійна сила економічних і соціальних реформ й ставиться завдання посилення соціального діалогу на усіх рівнях;

- Програма соціального партнерства (2003–2005), прийнята 28 листопада 2002 року, яка передбачає подальшу діяльність організацій соціальних партнерів з питань зайнятості, мобільності та розширення ЄС.

Отже, у міжнародній практиці соціальне партнерство в освіті є визнаним фактором ефективного розвитку різних галузей освіти, особливо професійної освіти дорослих. Його розуміють як взаємодію освітніх закладів з асоційованими суб'єктами економічного життя та сфери праці з метою підвищення ефективності професійної освіти та задоволення попиту на уміння і компетенції робочої сили та праці. Зазначимо, що вплив міжнародного соціального партнерства на розвиток професійної освіти дорослих у Данії в останні десятиріччя збільшився.

Професійне навчання дорослого населення для потреб ринку праці тривалий час було пріоритетним напрямом державної політики зайнятості Данії. Підтвердженням цьому є прийняття Данією ще в 1960 р. законодавчого акту про перепідготовку і професійне навчання низькокваліфікованих робітників. А вже у 1997 р. у країні було знято бюджетні обмеження щодо професійного навчання. Сьогодні система професійної освіти дорослих у Данії пропонує пройти професійну підготовку не лише безробітним, але й зайнятим, чим відрізняється від більшості країн, де професійне навчання виробничого персоналу є виключно обов'язком роботодавців.

Професійні навчальні заклади в Данії мають право самостійно планувати і пропонувати свої освітні послуги з навчання дорослих на основі вивчення попиту і потреб регіонального ринку праці. Така гнучкість у діяльності навчальних закладів дозволяє своєчасно й ефективно задовольняти

попит безробітних і зайнятих в отриманні необхідних знань і вмінь, підвищенні своєї кваліфікації. Зрозуміло, що подібна організація професійного навчання дорослих стала можливою виключно завдяки визнанню державою важливості професійного навчання дорослого населення не лише як засобу підвищення конкурентоспроможності робочої сили, а й як неперервного процесу, що продовжується за особистим бажанням людини протягом її трудового життя.

Однією з особливостей системи професійної освіти дорослих в цій країні є те, що вона в основному зорієнтована на довготривалі комплексні програми навчання, які дозволяють слухачам не лише отримати необхідні на ринку праці професійні компетенції, а й удосконалити наявні у них професійні уміння і навички. Досягається це завдяки комбінації в навчальному процесі елементів загальноосвітньої підготовки і професійного навчання. Кваліфікація, набута слухачами за конкретною програмою, офіційно визнається всіма соціальними партнерами і приймається ринком праці.

Професійна підготовка дорослих в Данії здійснюється за програмами навчання для ринку праці, що знаходяться в компетенції Міністерства праці. Персональну відповідальність за ефективність реалізації програм професійної освіти дорослих несе міністр праці. Навчання за цими програмами здійснюють центри професійної підготовки дорослих при Міністерстві праці (AMU).

Управління системою професійної освіти дорослих для потреб ринку праці здійснює Національне агентство з питань ринку праці (AMS).

У цілому система професійної підготовки охоплює навчання більш ніж за 50 секторами/професіями. Кожний сектор очолює свій Профільний комітет із неперервного навчання. Профільні комітети з неперервного навчання створюються спілками роботодавців і працівників. До їхніх функцій належить розробка програм у відповідному секторі або професійній галузі, підготовка пропозицій про потребу в навчанні. На комітети також покладено відповідальність за рівень підготовки викладачів.

Як і інші сфери діяльності датського ринку праці, система професійної підготовки характеризується тристоронньою співпрацею соціальних партнерів, тобто ґрунтується на принципах взаємодії місцевих органів влади, організацій роботодавців і працівників. Дорадчим органом є Рада з професійного навчання, яка складається з представників соціальних партнерів. До повноважень Ради віднесено консультування міністра праці з питань визначення та планування обсягів і напрямів професійної освіти; визначення основних підходів до формування змісту навчання; ухвалення програм, розроблених Національним агентством із питань ринку праці та профільними комітетами; питання підготовки та підвищення кваліфікації викладачів.

Як уже зазначалося, навчальні заклади можуть самостійно розробля-

ти і затверджувати навчальні програми для професійного навчання дорослих. При цьому кожна навчальна програма супроводжується методичним посібником, у якому описується, яким чином навчання за цією програмою враховує потреби конкретного регіону в професійно підготовленій робочій силі. Навчальні програми також розробляються з урахуванням можливості їхнього використання як в умовах денної форми навчання, так і заочних, дистанційних, недільних, вечірніх курсів або їхньої комбінації. Після того, як навчальний заклад розробив навчальну програму та методичний посібник на основі рекомендацій профільного комітету з неперервного професійного навчання, він має отримати дозвіл на надання освітніх послуг у Національному агентстві з питань ринку праці. Таким чином, умовою отримання навчальним закладом права на надання освітніх послуг дорослому населенню є гарантія того, що:

- якість навчання за запропонованою програмою задовольнятиме вимоги роботодавців щодо рівня професійної підготовки робочої сили; навчання здійснюватиметься відповідно до затвердженого навчального плану;
- слухачі у визначені терміни зможуть оволодіти програмою навчання у повному обсязі.

Слід зазначити, що в Данії програми професійної освіти дорослих реалізуються в таких формах: курси професійного навчання; комплексні курси; курси індивідуального визначення компетентності; курси цільового призначення [6].

Отже, на основі дослідження соціального партнерства в галузі професійної освіти дорослих у Данії можна зробити такі **висновки**:

- Професійна освіта є одним із пріоритетних напрямів державної політики зайнятості Данії та тісно пов'язана з розвитком ринку праці.
- У країні налагоджено дієвий механізм соціального партнерства, зокрема з таких питань: визначення та планування потреби у професійному навчанні робочої сили у професійно-кваліфікаційній структурі; виявлення необхідного рівня професійної та соціальної компетентності працівників; участі у сертифікації слухачів; забезпечення організації зворотного зв'язку та проведення постійно діючих моніторингів ефективності навчання.
- Державні органи влади несуть відповідальність і контролюють якість освітніх послуг, що надаються дорослому населенню, сприяють розширенню їхнього спектра, забезпечують разом із соціальними партнерами своєчасне оновлення змісту навчання відповідно до соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі.
- Країна цілеспрямовано забезпечує інтеграцію національної системи професійної освіти дорослих у загальноосвітній європейський простір.
- Підготовкою та підвищенням кваліфікації викладачів, які здійснюють навчання дорослого населення, рівною мірою опікуються усі соціальні партнери.

До основних напрямів використання датського досвіду з метою входу України до європейського освітнього простору можна віднести: нові організаційно-педагогічні форми професійної підготовки відповідно до умов конкретної галузі; відбір змісту професійного навчання на основі випереджувального підходу, що зумовлено інформаційно-технологічною революцією; правове забезпечення діяльності закладів професійної освіти; прийняття відповідних законів, що регламентують діяльність навчальних закладів і замовників кадрів.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на поглиблене вивчення впливу міжнародного соціального партнерства на розвиток датської системи освіти дорослих відповідно до вимог, які висуває міжнародна спільнота.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новые ценности образования: забота – поддержка – консультирование. – М.: Инноватор, 1996. – Вып. 6. – 196 с.
2. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: Монографія / О.І. Огієнко. – Суми: ПВП «Еллада – S», 2008. – 443 с.
3. Олейникова О.Н. Основные тенденции развития и современное состояние профессионального образования в странах Европейского Союза: дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Олейникова Ольга Николаевна. – Казань, 2003. – 374 с.
4. Паржницький В. Перспективи розвитку соціального партнерства громадських організацій роботодавців та підприємств і державної системи підготовки кваліфікованих робітників // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2008. – № 1. – С. 157–165.
5. Рыбина А.А. Социальное партнерство субъектов образовательного пространства с представителями различных сфер экономики и общественной жизни как важнейшее условие педагогики учащейся молодежи к социально-профессиональному самоопределению / А.А. Рыбина – Чехов, 2003. – Режим доступа: // <http://labourmarket.ru/conf/reports.php>
6. Скульська В. Професійне навчання дорослого населення для ринку праці в Данії // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – № 2. – С. 181–188.
7. Социальная политика: Учебник / Под. общ. ред. Н.А. Волгина. – М.: Мысль, 1996. – 208 с.
8. Щербак О. Професійно-технічна освіта України на шляху до соціального партнерства // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2008. – № 1. – С. 148–156.